

Євдокимова Людмила Ігорівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-3214-037X>

e-mail: levdokimova81@gmail.com

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НЕЙТРАЛЬНОСТІ: СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Резюме

Стаття презентує результати здійсненого авторкою аналітичного огляду змісту, обсягу та способів застосування концепту «політичний нейтралітет» у сучасних наукових дослідженнях у галузях політичних наук, соціальної філософії, релігієзнавства та етики. Мета цього дослідження полягає в уточненні змісту, атрибутивних рис та специфічних ознак феномену політичного нейтралітету задля визначення найбільш ефективного підходу до розуміння цього феномену для подальших досліджень у галузі політичних наук.

Основними результатами дослідження стали: 1) систематизація типів розуміння феномену та практик політичного нейтралітету у сучасному міждисциплінарному полі політичних наук, соціальної філософії, релігієзнавства та етики; 2) уточнення змісту та обсягу понять «політична нейтральність» та «політичний нейтралітет»; 3) систематизований виклад способів вживання термінів «політична нейтральність» та «політичний нейтралітет» у сучасній політичній науці. Також стаття містить авторське визначення концепту «політичний нейтралітет» не як стану, а як процесу пошуку об'єктивності та відкритості до різних точок зору, яке є найбільш ефективним для подальших студій з цієї проблеми.

Ключові слова: нейтральність, політичний нейтралітет, лібералізм, нейтральність наслідків, нейтральність цілей, нейтральність виправдань, перфекціонізм, плюралізм, ліберальна демократія.

Вступ

Ліберальні цінності є базовими для сучасної політичної та правової системи України, її політичної культури та суспільних практик, які зафіксовані у Конституції України, ряді фундаментальних законів та підзаконних актів. У 2014 році була здійснена політична та правова інституціоналізація волі українського народу щодо європейського вектору розвитку держави, політичної, економічної, соціальної та культурної інтеграції України до Європейського Союзу, стратегічною метою якої є членство України у альянсі європейських країн. Її досягнення передбачає здійснення низки реформ, серед яких, співмірно із реформами політичного, правового та економічного характеру, особливе значення мають реформи культури у широкому розумінні, що спрямовані на формування в широких суспільних колах глибокого розуміння європейської культури (у тому числі політичної), фундаментальних цінностей європейської цивілізації, її політичних та світоглядних практик.

Лібералізм є однією із базових світоглядних та ціннісних систем сучасної об'єднаної Європи, яка глибоко інтегрована у її політичну й повсякденну практику. Ядром ліберального світогляду та ліберальної системи політичних вчень постає система цінностей, які узагальнені у концептах нейтральності й політичного нейтралітету. Осмислення змісту та форм нейтральності, теорії та практики політичного нейтралітету займає чи не головне місце у корпусі текстів західної політичної науки, що присвячені вивченню та розвитку політичного лібералізму.

Проте, у політичній науці України вивчення цінностей нейтральності, теорії та практики політичного нейтралітету і нині не є систематичним. Більш того, на сьогоднішній день у новітній політичній думці України фактично відсутні комплексні дослідження феномену політичної нейтральності, концептуальних засад та практики політичного нейтралітету, що постає суттєвим обмеженням розуміння фундаментальних засад західної політичної культури та, як наслідок, імплементації їх у політичну практику України, формування світоглядних та інституційних засад європейської інтеграції України, що і зумовило наш науковий інтерес до заявленої теми.

Одним із ключових принципів концепції політичної нейтральності є постулат про неможливість визнання у межах державної політики пріоритету (більшої довершеності, доцільності, «правильності» тощо) тієї чи іншої системи цінностей, певного способу життя та моделі майбутнього над іншими. На нашу думку, усвідомлення та, головне, практична реалізація цього принципу постають сьогодні чи не найважливішим комплексним викликом для інтеграції України у європейський культурний та політичний простір. Адже, згідно із фундаментальними засадами європейської політичної культури й світогляду, навіть сама європейська політична модель не повинна бути визнана й практикована в рамках держави як така, що є домінуючою, кращою

за інші. Сьогодні є цілком очевидним, що ця вкрай важлива система цінностей та модель політичного управління ще не є *практично впровадженими* в політичній культурі України. Саме тому феномен політичної нейтральності, концептуальні засади та практика політичного нейтралітету і потребують сьогодні всебічного комплексного дослідження засобами політичної науки на основі наявного теоретичного та практичного досвіду української політичної культури.

Метою даного дослідження є уточнення змісту, атрибутивних рис та специфічних ознак феномену політичного нейтралітету, визначення найбільш ефективного підходу до розуміння цього феномену для сучасних досліджень у галузі політичних наук.

Методи дослідження

Головною методологічною основою дослідження є застосування дослідницьких методів та прийомів, що сформувались у дисциплінарному полі порівняльної політології, а також суміжних галузей наукових досліджень для вивчення теорії та практики політичного нейтралітету. Основними методами дослідження постають зіставно-порівняльний метод, метод насиченого опису, метод вивчення рецепцій, метод частотного аналізу корпусу наукових текстів у галузі політичних наук.

Результати дослідження

У сучасній науковій літературі можна виокремити значну кількість підходів до визначення понять «нейтралітет» та «політичний нейтралітет». Утім, наявні визначення і підходи можна поділити на три основні групи, які відрізняються способом розуміння теорії та практики політичного нейтралітету на основі його специфічних ознак. Так, зокрема, Роберто Мерілл розрізняє три головних типи політичного нейтралітету на основі таких ознак як «наслідки», «цілі», «виправдання». Відповідно, дослідник пропонує розрізняти «нейтралітет наслідків», «нейтралітет цілей» та «нейтралітет виправдань». Розглянемо більш детально цю типологію.

На думку автора «нейтралітет наслідків» може бути представлений у двох варіантах. По-перше, держава не повинна заохочувати жодну концепцію добра над іншими. Це означає, що оскільки будь-яка політика матиме різні наслідки для різних уявлень про хороше життя, держава повинна утримуватися від сприяння будь-якій концепції добра, навіть якщо ця підтримка здається більш раціональною або бажаною. *Або, по-друге, держава повинна заохочувати всі концепції рівноцінно. В цьому випадку, нейтральність наслідків передбачає державні політики, які однаково впливають на усі уявлення про щасливе життя [1, р. 5], тобто держава має створювати політику, яка однаково враховуватиме різні уявлення про хороше життя, не надаючи переваги жодному з них. Отже суть цієї концепції полягає в тому, що наслідки дій держави повинні бути рівними для усіх способів/стилів*

життя, та передбачає, що політичні представники не мають вживати жодних заходів, що сприяли б певній концепції хорошого життя. І хоч концепція «нейтральності наслідків» має свої прихильників, вона все ж таки викликає дискусії через складність передбачення її наслідків, що свідчить про можливі недоліки у її втіленні. Навіть якщо мета полягає в створенні політики, що рівнозначно впливає на всі уявлення про хороше життя, реальні наслідки можуть виявитися непередбачуваними. Наприклад, надання всім доступу до безкоштовної послуги зовсім не гарантує, що кожна людина зможе скористатися нею однаково, враховуючи відмінності у вподобаннях та можливостях. Таким чином, існує згода в тому, що концепція «нейтральності наслідків» не є переконливим тлумаченням ідеалу нейтральності і, навіть якщо вона можлива, не є бажаною.

На відміну від концепції «нейтральності наслідків», концепція «нейтральності цілей» акцентує увагу на намірах держави, а не на результаті її політики. Відповідно до неї держава не повинна робити жодних дій з метою просування однієї концепції блага над іншими. Але, незважаючи на можливу обґрунтованість нейтральності цілей, виникають проблеми із визначенням справжніх цілей та мотивацій держави [2, р. 5]. Тобто важко встановити, чи справді цілі держави нейтральні, особливо в контексті їхньої абстрактності та прихованих мотивацій, і чи дійсно ми можемо бути впевненими, що знаємо реальні наміри держави. В той же час запропоновано підхід до вирішення проблеми, який зосереджується на аргументах, наданих державою на підтримку своїх політик, а не на спробах розкрити справжні наміри. Це передбачає, що загальнодоступні причини для політик можуть бути предметом обговорення, що робить заперечення щодо визначення намірів менш значущими [3, р. 1]. Крім розглянутої основної критики даного підходу, існують ще додаткові, які варто також згадати. Це ідея про те, чи має сенс посилатися на «цілі держави», враховуючи, що держава не є суб'єктом з цілями, а складається з багатьох різних агентів, у кожного з яких свої цілі, а також дискусія про значущість мотивів урядових посадовців для оцінки прийнятих ними політичних рішень. Отже ставиться під сумнів фундаментальна концепція оцінки валідності дій на основі намірів держави чи її посадовців.

Загалом, на думку деяких дослідників, «нейтральність цілей» не є переконливою концепцією в рамках нейтральності, вона може розглядатися як «нейтральність виправдань». Варто зауважити, що «нейтральність виправдань» знаходить значну підтримку серед прихильників ідеї нейтральності. Ця концепція стверджує, що державні політики не повинні знаходити свого обґрунтування в переконанні у перевагах будь-якого одного способу життя в порівнянні з іншими на внутрішньому рівні. Проте частина з них вважає поняття «нейтральність цілей» і «нейтральність виправдань» взаємозамінними. Цей підхід може підірвати сприйняття значущості відмінності між «нейтральністю цілей і виправдань», оскільки зазвичай

нейтральне обґрунтування відповідає нейтральній меті [4, р. 126]. Змішання понять «нейтральності цілей і виправдань» може здатися розумним через їх загальне ґрунтування на аргументації, яка виправдовує дії держави. Однак важливо розуміти, що держава може мати не нейтральні цілі, при цьому виправдовуючи свої дії нейтральним чином. І навпаки, можна виправдати/обґрунтувати не нейтральні державні політики, які мають нейтральні цілі. Тому ми не повинні надто швидко відкидати різницю між цілями та виправданнями, хоча б тому, що ця відмінність може бути важливою для розуміння того, що ідея нейтральності не обов'язково суперечить перфекціонізму.

Підсумовуючи три аспекти нейтральності, можна зазначити, що «нейтральність наслідків» часто вважається неправдоподібною чи небажаною, на відміну від «нейтральності виправдань», яка має достатньо широку підтримку. Хоча «нейтральність цілей» часто пов'язують з «нейтральними виправданнями», важливо чітко розрізняти їх. Визнання необхідності розрізнення між «нейтральністю цілей» та «нейтральністю виправдань» допомагає зберегти переконливість ідеалу нейтральності. Один підхід передбачає захист обох версій нейтралітету, і «нейтралітету цілей» і «нейтралітету виправдань», тоді як інший пропонує підтримувати лише одну з них, а саме пропонує обмежити нейтралітет лише цілями чи лише виправданнями, що є ймовірним та доцільним.

На противагу від прихильників та противників ліберального нейтралітету, які усі поділяють припущення, що нейтралітет передбачає плюралізм, Фавіора Рівера-Кастро стверджує, що нейтралітет не слід пов'язувати із плюралізмом, особливо в контексті релігійного нейтралітету. У своїх дослідженнях він зосереджується на конкретному випадку релігійного нейтралітету, беручи цю концепцію як з політичної історії, так із сучасного дискурсу та політичної практики, наголошуючи, що нейтралітет, в першу чергу, замислювався як належна політична реакція на релігійну гегемонію, на прикладі таких країн, як Франція та Мексика. На його думку цей нейтралітет не був результатом плюралізму, а скоріше відповідав викликам, які ставили домінуючі релігійні інституції. Відмінно від традиційного ліберального нейтралітету, під яким автор розуміє всі погляди на нейтралітет, які представляють його як відповідь на плюралізм (як фактичний, так і обґрунтований), та на підставі яких держава повинна залишатися нейтральною по відношенню до існуючої множинності концепцій добра, деякі з яких можуть бути релігійними, в сенсі того, що вона не може виокремлювати жодну з них для особливого сприятливого ставлення або як таку, що є внутрішньо вищою [5, р. 239], він пропонує розглянути інший вид нейтралітету, а саме «нейтралітет як незалежність від релігії» або «нейтралітет незалежності». Як вважає Рівера-Кастро, «нейтралітет як незалежність» ґрунтується на певній концепції релігії та політичних проблемах, які релігія, таким чином, може спричинити, та відрізняється від інших типів

нейтралітету, які обговорюються в літературі. Цей вид нейтралітету був історичним продуктом зусиль, спрямованих на те, щоб відокремити державу від релігії, та історично розвивався в місцях з недавньою історією релігійного, зокрема католицького, істеблшменту, та визначається дослідником з тієї точки зору, що держава повинна бути нейтральною щодо релігії в тому сенсі, що вона позбавлена будь-якого релігійного змісту (слів та символів), який може бути сприйнятий як вираз схвалення або критики релігії. Це виключення відбувається з інститутів держави, офіційного політичного дискурсу, особистості самих державних службовців та формальної політики в цілому. Тобто держава є нейтральною по відношенню до релігії, коли вона є цілком світською [5, p. 237].

Він також виділяє такі основні ключові особливості, які характеризують цю концепцію. По-перше, вона передбачає інше значення нейтралітету. «Нейтралітет як незалежність» використовує значення нейтралітету як брак або відсутність певної ознаки. Відповідно до цього держава є нейтральною в релігійних питаннях, коли вона позбавлена будь-якого релігійного змісту. Це не нейтральність серед множинності релігійних конфесій, а нейтральність у самопрезентації. Нейтралітет як незалежність доповнює режим відокремлення держави від релігії, додаючи символічний вимір до вимоги незалежності держави від релігії. По-друге, вона не трактує релігію як концепцію добра, але як соціальну інституцію, здатною володіти різними видами влади у суспільстві (політичного впливу, морального/ ідеологічного та фінансового). Нарешті, вона не обов'язково передбачає плюралізм, але є відповідною в контекстах, де релігійні інституції ставлять виклики перед державою, оскільки вони прагнуть використовувати останні як інструмент для досягнення власних релігійних цілей [5, pp. 254-255].

Отже, на сьогоднішній день, за переконанням Рівера-Кастро, «нейтралітет як незалежність» усе ще продовжує залишатися привабливим у суспільствах, де він виник, оскільки вже інкорпорований у місцеві традиції політичної думки і практики, у зв'язку з чим видається більш придатним, ніж існуючі концепції ліберального нейтралітету. Також погодимося з автором, що нейтралітет як незалежність може працювати як відповідь на проблеми, пов'язані з релігійним плюралізмом.

Ще один із дослідників, Франко Манті, глибоко аналізуючи етичну та політичну думку Гроція та Локка, і виділяючи їхні погляди на політичне суспільство та плюралізм, на відміну від Рівера-Кастро, вважає останній справжнім «відкриттям». Він підкреслює концепцію плюралізму, розглядаючи його як відповідь на досвід релігійних воєн, визнаючи, що розбіжності з етично значимих питань неминучі та невідворотні. Це усвідомлення призводить до висновку, що ідеал має цінність сам по собі, незалежно від інших ідеалів. Також він критикує підходи, які надто сильно спираються на особисті моральні ідеали для обґрунтування політичних рішень, виступаючи

натомість за баланс, який поважає плюралізм та складну природу морального та політичного прийняття рішень, та зазначає, що слід толерантно ставитися до концепцій та практик, які не становлять небезпеки для соціального світу та виживання політичного суспільства.

Центральною тезою у дослідженні автора виступає політичний нейтралітет. На його думку, фундаментальним принципом, який має спрямовувати політичну дію та характеризувати її, є принцип політичного нейтралітету щодо розумних суперечливих концепцій доброго життя. Іншими словами, це означає, що «політичні рішення не повинні ґрунтуватись на конкретних моральних поглядах, навіть якщо вони підтримуються більшістю». Це твердження викликає традиційний підхід до демократичного прийняття рішень, пропонуючи ширший, більш інклюзивний погляд, що поважає різноманітність життєвих позицій. Манті визначає цей принцип як єдиний деонтологічний принцип, якому в політиці слід віддавати перевагу [6, р. 257], і який передбачає наступне:

1) Пріоритет справедливості перед благом, орієнтованим виключно на політику, підкреслює важливість політичного нейтралітету та його відмінність від етичних принципів;

2) Політика не повинна втручатися в непереборні моральні конфлікти, якщо вони не загрожують безпеці та стабільності громадських інституцій;

3) Закони не повинні примушувати до практики дій, що суперечать етиці, особливо коли ставиться під загрозу життя та тілесність людини;

4) Відступ від політичного нейтралітету по відношенню до розумних суперечливих уявлень про хороше життя підриває важливу функцію держави — забезпечення можливості для всіх громадян реалізовувати свої життєві проекти без шкоди для інших;

5) Утвердження політичного нейтралітету не означає відриву від моралі в політичному просторі; конституції та закони базуються на моральних принципах, які суспільство усвідомлює та приймає, спираючись на раціональні засади та фундаментальні деонтологічні принципи.

Таким чином, збереження балансу між політичними принципами та етичними цінностями є важливим фактором для сталого та справедливого суспільства.

З погляду Манті, концепція політичної нейтралітету, яка приймається як деонтологічний принцип, передбачає, що особи, які приймають політичні рішення на різних рівнях, повинні робити це, прагнучи до *modus vivendi* (*modus vivendi* (від лат. *modus* — спосіб і лат. *vivendi* — жити) — латинська фраза, що означає згоду сторін співіснувати з різними поглядами на певний об'єкт незгоди), який дозволяє уряду долати розбіжності між різними уявленнями про благо. Більше того, він обговорює практичне застосування політичної нейтральності, зокрема в законодавчих процесах та правах меншин, а також пропонує, що «конституції повинні включати спільні моральні принципи та

встановлювати правила для політичної нейтралізації суперечливих питань». Ця пропозиція підкреслює необхідність збалансованого підходу в процесах законотворчості. Дослідник зазначає, що жоден закон не повинен примушувати до певної практики чи поведінки, виправдовуючи їх тільки на основі певної концепції блага, навіть якщо ця думка переважає у суспільному просторі [6, р. 259]. *Modus vivendi*, як він описується автором, передбачає, що будь-яке політичне рішення має відповідати обов'язкам дотримуватися принципу політичної нейтральності стосовно суперечливих уявлень про хороше життя. Цей принцип має моральне обґрунтування як деонтологічний принцип, оскільки відповідає етичному принципу не вимагати від інших чогось, що не готовий прийняти для себе.

В свою чергу Марк Фокс у своїх дослідженнях розглядає швейцарський нейтралітет у глобальній рамці, показуючи, як міжнародні події впливають на його інтерпретацію. Він вважає, що розуміння нейтралітету змінилося і динамічно розвиватиметься, та виступає за сприйняття нейтралітету як гнучкої доктрини, що дозволить країнам адаптуватися до нових обставин та моральних ландшафтів. Нині у Швейцарії тривають внутрішні обговорення щодо визначення та обґрунтованості нейтралітету як життєздатного варіанта політики. Прихильники збереження нейтралітету активно намагаються усунути сумніви щодо його реалізації в сучасних умовах. Вони переглядають його уточнююче визначення, щоб врахувати новітні досягнення в галузі суверенної взаємодії та технологій, результатом чого є безліч тлумачень політики виконання, що впливає з нейтралітету. Неясно, чи існує ще окрема концепція «постійного» нейтралітету, або нейтралітет слід розглядати як правову чи політичну позицію [7, р. 84]. Поряд із швейцарськими дебатами в інших країнах продовжують розвиватися нові національні моделі нейтралітету. Відмінності між цими моделями підкреслюють, що не можна стверджувати, що існує єдина правильна модель нейтралітету або його реалізації, і те, що розуміється під швейцарською моделлю, є незмінним.

Фокс виступає за більш нюансований підхід до нейтралітету, відходячи від універсальної позиції, і наголошує на тому, що зміна сприйняття нейтральності відбувається також завдяки розвитку сучасних технологій. Здатність передачі інформації прискорилося, як і можливість збільшити аудиторію, дозволяючи більшому колу людей бути поінформованими і висловлювати моральні міркування про будь-яку ситуацію. Може скластися враження, що технології сприяли більшій демократизації, розширюючи групу осіб, які впливають на громадську думку, проте це також послабило аргументи на користь того, що соціальна згуртованість підтримується діями чи політикою, спрямованою на нейтралітет. Як і у разі будь-якої політики, більш активне обговорення кожного випадку застосування підвищує ймовірність розколу, а не згуртування. Нейтралітет більше не сприймається як самодостатня політика, заснована виключно на моральному імперативі. Крім цього, він робить

висновок, що в сучасних описах нейтралітету все частіше виділяють фінансову вигоду як важливий аспект. Перехід від моральної позиції до економічної та політичної політики стає очевидним, особливо в умовах конкуренції між країнами. Економічні санкції та кібератаки стали звичайними стратегіями сучасної війни. Тому важливо визначити, яка дія чи бездіяльність є нейтралітетом, на додаток до вже традиційних. Крім того, «нейтральні» країни все частіше зазнають тиску для прийняття узгоджених на міжнародному рівні економічних санкцій, спрямованих проти певних режимів [8, р. 92].

Аналіз та класифікація різних форм нейтралітету, запропонованих вченими, є ключовими у розумінні цього поняття. У своїх дослідженнях Фокс розглядає трикомпонентний підхід до оцінки нейтралітету, запропонований Робертом Гудіном та Ендрю Рівом, що включає: (1) хто або що має бути нейтральним, (2) хто і яким чином є бенефіціаром нейтралітету та (3) яке благо має забезпечувати нейтралітет [9]. Його актуальність у військовій сфері зберігається, проте засоби, за допомогою яких ведуться сучасні війни, розширилися, що ставить нові питання визначення нейтральної позиції [10, р. 39]. Також він посилається на роботи Пітера Донована, який, розглядаючи нейтралітет, пропонує виділити три категорії, що відображають різні рівні залучення та прагнення об'єктивності. Перша категорія, «нейтралітет спостерігача» або «ідеал нульової залученості», є концепцією, яка часто виявляється недосяжною, оскільки сама присутність «спостерігача» може впливати на результат подій. Найбільш поширеною формою нейтралітету є «нейтралітет учасника», коли участь розглядається як неминуче. Ця модель поєднує прагнення до нейтралітету зі спробою дотримання принципів справедливості та неупередженості при прийнятті рішень. Проте, обмеження участі лише спостереженням видається нераціональним. Однією із складнощів є визначення кола осіб, здатних об'єктивно оцінювати, чи ця позиція є дійсно нейтральною. Третя категорія, «рольова нейтральність», є фіксованою політикою дотримання процедур і кодексів поведінки. Вона включає забезпечення використання неупереджених формулювань, призупинення засуджуючих переконань і зневіри, та свідоме прагнення дистанціювати діяльність від особистих переконань [11, р. 55].

Усі вищезгадані категорії та підходи демонструють складність та багатогранність поняття нейтралітету в контексті різних ситуацій. Це означає, що розвиток стратегій, що забезпечують об'єктивність та неупередженість, є ключовим аспектом не тільки для політичних рішень, а й для підтримки ефективних відносин як на міжнародному, так і національному рівнях. У термінології Донована багато хто зараз розглядає нейтралітет як доктрину, яку потрібно інтерпретувати з політикою, а не як набір політик. В умовах тісної міжнародної взаємодії в сучасному світі більшість країн виступають за нейтралітет саме як доктрину, яку потрібно інтерпретувати з політикою. Передбачається, що переваги нейтралітету будуть актуальні лише у випадку,

якщо його модель відповідатиме міжнародному консенсусу, який визнає його як доктрину і при цьому враховуючи необхідність щоразу визначати відповідну політику. Фокс також робить висновок, що нейтралітет є лише доктринальною основою для застосування політики, і все частіше має розглядатися як доктрина, яка дає можливість вибору політики, а сама ця політика має знаходити баланс між перевагами та недоліками.

Багато авторів та дослідників торкаються теми політичної нейтральності у своїх роботах, кожен із різними підходами. Деякі з них висловлюють думки або про неможливість політичної нейтральності, або про складність її досягнення. Наприклад, Норіакі Іваса у своїх роботах стверджує, що досягти справжньої політичної нейтральності практично неможливо. Він проводить всебічний аналіз концепції політичної нейтральності, особливо в контексті ліберальної філософії, а також розглядає аргументи сучасних ліберальних філософів, зокрема Джозефа Раза, який не заперечує можливості політичної нейтральності, але висловлює сумніви щодо того, що політична нейтральність може бути досягнута в повному розумінні слова. Він скоріше підкреслює складність та обмеження у досягненні повної нейтральності, особливо у контексті різноманітності моральних, релігійних та філософських поглядів у суспільстві. Раз стверджує, що держава має прагнути нейтралітету щодо концепцій доброго життя, але визнає, що повна нейтральність може виявитися недосяжною через складність врахування усіх різних переконань і цінностей у суспільстві. Він пропонує концепцію «перфекціоністської нейтральності», яка визнає обмеження державної нейтральності та прагне до створення інститутів і правил, що забезпечують рівність можливостей для всіх. Таким чином, ним визнається складність досягнення політичної нейтральності у повному обсязі у різноманітних суспільствах.

Також Іваса, посилаючись на американського філософа Майкла Перрі, розглядає неможливість нейтрального обґрунтування для нейтральної політики. Перрі висловлює думки про те, що політичні переконання часто неминуче засновані на певних уявленнях про благо та цінності, і що будь-яке політичне обґрунтування безумовно віддає перевагу деяким уявленням про благо перед іншими. У його дослідженнях розглядається ідея, що прагнення до політичної нейтральності може виявитися обмеженим або навіть неможливим через внутрішні переконання про поняття блага і цінностей, присутніх в аргументації політичних переконань, а також торкаються проблематики впливу уявлень про благо і цінності на обґрунтування досягнення політичних переконань, і підкреслюють складність абсолютної політичної нейтральності з огляду на цю залежність від уявлень про благо і цінності. Виходячи з цього, Іваса робить висновок, що прагнення політичної нейтральності часто схиляється до певного уявлення про благо, і це робить філософську нейтральність практично недосяжною [12, pp.147-155].

Висновки

Є різні думки щодо політичної нейтральності, та нейтральність у політиці може бути сприйнята по-різному, залежно від контексту та від того, що мають на увазі під цим терміном. Деякі вважають її недосяжною, інші бачать можливість прагнути до об'єктивності у своїх поглядах та аналізу подій, отже, політична нейтральність може бути скоріше процесом пошуку об'єктивності та відкритості до різних точок зору. Саме цей підхід ми вважаємо найбільш ефективним для подальших студій з вивчення особливостей, специфічних рис та політичних інститутів політичного нейтралітету у сучасній світовій політиці.

Список посилань/References

1. Montefiore, A. (1975). *Neutrality and Impartiality*. Cambridge University Press.—292 pp. <https://doi.org/10.1017/S0047279400004840>.
2. Sher, G. (1997). *Beyond Neutrality: Perfectionism and Politics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609169>
3. Waldron, J. (1993). *Liberal Rights: Collected Papers 1981–1991*. Cambridge University Press. 480 pp.
4. Larmore, C. (1996). *The Morals of Modernity*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1080/00455091.1998.10717492>.
5. Rivera-Castro, F. (2018). Neutrality without pluralism. *European Journal of Political Theory*, 20 (2). 232–251. <https://doi.org/10.1177/1474885118815537>.
6. Manti, F. (2016). Political neutrality as deontological principle. *ETHICS & POLITICS*, 17(3), 247–261.
7. Agius, C. & Devine, K. «Neutrality: A Really Dead Concept? A Reprise», *Cooperation and Conflict*, vol. 46, No. 3 (2011), 265-284.
8. Mack, A. & Khan, A. «The Efficacy of UN Sanctions», *Security Dialogue*, vol. 31, No. 3 (2000), 279-292.
9. Goodin, R.E., Reeve, A., *Liberal Neutrality* (Abingdon. Routledge Revivals, 2022).
10. Goetschel, L. «Neutrality, a Really Dead Concept?», *Cooperation and Conflict*, vol. 34, No. 2 (1999), 115-39.
11. Donovan, P. (2008). «Neutrality in Religious Studies», *Religious Studies*, vol. 26, No. 1, 103-55.
12. Iwasa, N. (2010). The Impossibility of Political Neutrality. *Croatian Journal of Philosophy*, 10 (29), 147-155.

Liudmyla Yevdokymova

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-3214-037X>

e-mail: levdokimova81@gmail.com

RETHINKING THE POLITICAL NEUTRALITY: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

Abstract

This article presents the results of the author's analytical review of the content, scope and methods of application of the concept of «political neutrality» in modern scientific research in the fields of political science, social philosophy, religious studies and ethics. The purpose of this study is to clarify the content, attributes and specific features of the phenomenon of political neutrality to determine the most effective approach to understanding this phenomenon for further research in the field of political science. In the study, the author used the method of a systematic review of scientific literature, as well as such interdisciplinary methods and approaches as the comparative and comparative method, the method of rich description, the method of studying receptions, and the method of frequency analysis of the corpus of scientific texts.

The main results of the study are: 1) systematisation of the types of understanding of the phenomenon and practices of political neutrality in the modern interdisciplinary field of political science, social philosophy, religious studies and ethics; 2) clarification of the content and scope of the concepts of «political neutrality» and «political neutrality»; 3) systematic presentation of the ways in which the terms «political neutrality» and «political neutrality» are used in modern political science. The article also contains the author's definition of the concept of «political neutrality» not as a state, but as a process of searching for objectivity and openness to different points of view, which is most effective for further research on this issue.

Keywords: neutrality; political neutrality; liberalism; neutrality of consequences; neutrality of aims; neutrality of justifications; perfectionism; pluralism; liberal democracy.

Стаття надійшла до редакції 02.03.24

© Євдокимова Л. І., 2024